

Герой сучасної української драматургії 1990-х років у соціумі як не-герой

Українська драматургія 1990-х років репрезентує своєрідний урбаністичний світогляд, який постає перед читачами й глядачами через образ Іншого в соціумі. Метою цієї статті є спроба розглянути проблему репрезентації персонажа в сучасній українській драматургії 1990-х років та визначити характерні особливості національної ідентичності. Об'єктом детальнішої літературознавчої уваги кінця ХХ століття стали 90-ті роки й, відповідно, покоління дев'яноститників.

Запропонований у статті аналіз п'єс зазначеного десятиліття, в яких поєднано тематичну новизну й театральну специфіку, дозволяє розширити уявлення про зміни в розвитку персонажа в новітній українській драматургії не стільки в аспекті розгляду індивідуально-авторської поетики, скільки в контексті постмодерної естетичної репрезентації сприйнятого через художню фрагментарність драматичного покоління.

Актуальність вивчення даної теми полягає в тому, що це десятиліття української драматургії ще є маловивченим, Н.Лебединцева пояснює це «виразною відмежованістю від культурного контексту радянської доби, ставлення до якої в молодшій генерації митців, що увійшли до української літератури протягом 80– 90-х

років ХХ ст., є підкреслено конфронтаційним. Причому стосується це не лише окремих маніфестів та заяв, а й доволі чисельного творчого доробку молодих літераторів, у наукових підходах до якого важливою проблемою залишається спричинена рішучим розривом з соцреалістичною догматикою «безтрадиційність», яка проголошується митцями від початку 90-х років ХХ ст., але поки що не знаходить адекватного трактування з літературознавчого погляду» [7, 1].

Українські п'єси 1990-х зберегли певну спадкоємність минулого десятиліття. Питання тяжіння спостерігаються у творах драматургів (Я. Верещак, В. Шевчук, Л. Чупіс), які у 90-х роках продовжили раніше розпочату літературну діяльність, новизна ж більше актуальна для тих облич, які дебютували саме в цьому часовому проміжку.

Тему особистості й суспільства висвітлюють сучасні драматурги у власних творах як прямо, так і опосередковано. Специфіка формування картини перебування персонажа в соціумі часто досить негативна. Це простір, який пригнічує патріотичні почуття, уповільнює саморозвиток, стирає кордони індивідуальності. Формування героя також залежить від впливу засобів масової інформації, способу життя, соціальної та політичної ситуації на території перебування автора на час написання п'єси.

І.Бондар-Терещенко констатував конфлікт у «дев'яностницькому періоді не стільки між митцем та мистецькими інституціями, як між митцем, інституціями, з одного боку, і суспільством – з іншого» [1, 6].

У більшості п'єс герої досить цинічно та іронічно висловлюються на будь-які «серйозні» теми. Щодо пріоритетів, зокрема авторів жінок, є легкі або виразні вислови бажання особистого О. Клименко, Лисюка, Л.Лузіної, Панчишина, Сліпця, Л.Чупіс, С.Щученка. Деякі герої гостро засуджують стиль пострадянського й постколоніального життя, або виявляють відсутність бажання бути співучасником мафіозних планів, і тому бажають втекти у внутрішній світ

У кількох творах особисте несповнення або вагання представлено як фізичне роздвоєння героя чи героїні, що розмовляють самі з собою, своєю совістю (Вінова «Синдром Іродіади», Лузіної «Загадка сфінкса», Панчишина «Без обличчя», Чупіс «Життя на трьох»). Невизначення або втрата чи й крадіжка особистості в нових обставинах, це варіант тієї підтеми, зокрема в п'єсах Панчишина [4, 105-106].

Більшість сучасних героїв – це звичайні, загублені люди, які ніби трохи борються зі змістом життя, але засадничо покійно стають у його течію, багато не роздумуючи. Хоча є й такі, що особливо потребують нагадувати іншим і собі, що «я є!» (герой Наталі Чечель), на відміну від інших, які завжди запитують «хто я? що таке?» (у п'єсах Бондаря-Терещенка, Сердюка). Серед тих героїв є й такі, що відмежовують минуле, сучасне й майбутнє, – це також сучасна проблема: ті постаті не мають закорінення в джерелах, не мають тяглості, а з тим і відповідальності чи й навіть особистої місії, (Бондар-Терещенко «Чорний аспірин»).

Герої комедійних творів, звичайно, не є пов'язані з історичним тяжінням чи ширшою спільнотою, її пробле-

мами та етичними й моральними вартостями (хіба що постаті в деяких комедійних п'єсах Неди Неждани і Віри Вовк). Такі постаті – це малі люди з дрібними й часто дуже матеріалістичними й егоїстичними потребами, проблемами й зацікавленнями. Їхня яскрава байдужість до суспільства не є тільки відбитком проблеми та її тла, а й коментарем авторів про нездорову сучасну ситуацію і постмодерну моду, яка немов ігнорує історію та пов'язані з нею теми, де за зовнішньою грою пробиваються нитки запитань про власне існування («Розібрати М** на запчастини» В.Сердюк). Від роздумів над собою доходять до роздумів над Богом, над власною волею і призначенням («Я - Каїн!» Я. Баринича). Тему Божої волі, постаті диявола, Мефістофеля і Хвавеста використовують і інші автори (Андрусак, Верещак, Ірванець, Лисюк, Сліпець). У п'єсі Лади Лузіної «Загадка сфінкса» висловлено думку, що людина має трьох ворогів: світ, плоть і диявола. В інших п'єсах бачимо радше поверхові коментарі та наївні модні розмови про біополя, тілесну енергію, теософію [4, 122-123].

Сергій Щученко у своїй майже комедії «Давай пограємо» (1996) знайомить нас з юнаком на ім'я Арчибальд. Імпульсивна молода людина, яка впевнена, що має відповіді на глобальні людські питання. Свою картину світу він формує з прочитаного. «Арчибальд. Ти знаєш, що таке театр?...це коли грають у життя. Там також усе не по-справжньому, але як насправді. Або навпаки – все справжнє, але неначе вигадане...» [11]. П'єса має яскраво виражену конструкцію ігрових стосунків та високий інтелектуальний рівень. Поведінка персонажів – це прояв дисгармонії

перебування в соціумі, що є наслідком невлаштованості людини в цьому світі. Відбувається деконструкція колишньої концепції героя і здійснюється пошук нових його абсолютів.

У комедії Олега Миколайчука «Останній зойк матриархату» (1997) персонажі п'єси – це древні жителі острова поблизу Греції, розумні, здатні як до аналізу суспільного ладу, в якому вони живуть, так і до самоаналізу. Жінки наділені суто чоловічими чеснотами (мужність, сила, відвага, агресивність, незворушність), а чоловіки ж, навпаки, втрачають свої маскулінні риси та їх природну цінність та поступаються у своїй силі рисам фемінності. Звідси – деградація родини, в якій відносини ґрунтуються на взаємній недовірі та конкуренції чоловіків «гарему», взаємних доносах, що супроводжуються гордістю за свій виконаний «обов'язок», який також хибно трактується керівником держави, в якій відсутні справжні родинні стосунки, що передбачають ласку, турботу, довіру, де кількість чоловіків залежить від статусу й матеріального забезпечення жінки.

П'єси також презентують певні картини світу, альтернативні реальності, але водночас пов'язані з певним часом і соціокультурним простором. Драматургія є особливою ігровою моделлю світу. Ці моделі вбирають основні константи свого часу й транслюють їх наступним поколінням [8, 57]. Персонаж втрачає свою цілісність, постає вже як Не-герой. Як бачимо, дев'ятдесятники мають особливий стиль входження в літературний процес та існування в сучасному мистецькому дискурсі, який є не лише

виявом основної життєвої позиції покоління посттоталітаризму, але й вирізняє їх з-поміж інших генерацій у літературі. Це покоління, вільне від цензурних обмежень, правдиво зображувало наболіле. Науковці оцінюють цей період як депресивний, але, незважаючи на всю складність суспільних і культурних умов, це покоління відбулося й спричинило появу нового – двотисячників.

Список використаних джерел:

1. Бондар-Терещенко І. Структурні особливості літературного дискурсу 1990-х рр.. – С.6.
2. Бондарева О.Є. Міф і драма в новітньому літературному контексті поновлення структурного зв'язку через жанрове моделювання. Монографія. – К.: Четверта хвиля, 2006. – 512 с.
3. Дзюба Л. Продана душа: Драма // Сучасна українська драматургія: Альманах/ Редкол.: В. Фольварочний (голова) та ін.. – К.: Укр. письменник, 2005. – Вип.1 / Упоряд. В Герасимчук; Вступ. слово В.Яворівського. – С. 133-147.
4. Залевська-Онишкевич Л. Текст і гра. Модерна українська драма. – Львів: Літопис, 2009.-Ст. 122-123.
5. Крым, Анатолий. Завещание целомудренного бабника: Пьесы. – К.: Укр. письменник, 2001.- 448 с., илл.
6. Клименко О. Святополк, Каспар Гаузер, Насереддін та інші: п'єси / упоряд. і авт. Передм. Я.М.Верещак; Всеукр. благод. Фонд «Гільдія драматургів України» - К., 2009. – 264 с.
7. Лебединцева Н. Українська поетична свідомість кінця ХХ ст.: трансформація архетипу Великої Матері. – С. 1
8. Мірошніченко Н. Сучасна українська драматургія в контексті теорії покоління//курбасівські читання:наук.вісн./К.:[ДЦТМ ім.Леся Курбаса], 2006 - №1. С.57.
9. Миколайчук-Низовець О. Останній зойк матриархату//У чеканні театру. Антологія молоді драматургії/ Упоряд. Та післямова Н. Мірошніченко; Переднє слово Я. Стельмаха; Передм. Ю.Сидоренка. – К.:Смолоскип, 1988. – С. 173-227.
10. Фольварочний В. Пересажене серце: Трагікомедія// Сучасна українська драматургія: Альманах/ Редкол.: В. Фольварочний (голова) та ін.. – К.:Укр. письменник, 2005. – Вип.1 / Упоряд. В Герасимчук; Вступ. слово В.Яворівського. – С. 43-89.
11. Щученко С. Давай пограємо. – Рукопис. - <http://kurbas.org.ua/dramlab/schuchenko/Schuchenko-play1.pdf>

Анотація. У статті порушено питання про специфіку репрезентації головного персонажа в українській драматургії 1990-х років. Аналізуються тексти на предмет тяжіння до попереднього десятиліття та авторської новизни. У роботі досліджується специфіка формування картини перебування персонажа в соціумі.

Ключові слова: Не-герой, сучасна українська драматургія, соціум.

Аннотация. В статье поднят вопрос о специфике репрезентации главного персонажа в украинской драматургии 1990-х годов. Анализируются тексты на предмет тяготения к предыдущему десятилетию и авторской новизны. В работе исследуется специфика формирования картины пребывания персонажа в социуме.

Ключевые слова: Не-герой, современная украинская драматургия, социум.

Summary. The article raised questions about the specifics of the representation of the main character in the Ukrainian drama of the 1990s. Texts are analyzed in terms of the attraction to the previous decade and original novelty. In the paper the specific formation pattern stays the character in society.

Keywords: non-hero, the modern Ukrainian drama, society .